ורב ענן [א]ברייתא לא שמיע ליה ואי מדשמואל ממאי דאינה מכורה ומעות חוזרין דילמא אינה מכורה ומעות מתנה נינהו מידי דהוה אמקדש את אחותו דאיתמר [ב]המקדש את אחותו רב אמר מעות חוזרין ושמואל אמר [ג]מעות מתנה [ד]אמר ליה אביי לרב יוסף מאי חזית דקנסינן ללוקח נקנסיה למוכר א"ל לאו עכברא גנב אלא חורא גנב א"ל אי לאו עכברא חורא מנא ליה [ה]מסתברא היכא דאיכא איסורא התם קנסינן: ההוא עבדא דערק מחוצה לארץ לארץ אזל מריה אבתריה אתא לקמיה דרבי אמי אמר ליה [ו]נכתוב לך שטרא אדמיה וכתוב ליה גיטא דחירותא ואי לא מפקנא ליה מינך מדרבי אחי ברבי יאשיה דתניא [1]לא ישבו בארצך פן יחטיאו אותך לי וגו' יכול בעובד כוכבים שקיבל עליו שלא לעבוד עבודת כוכבים הכתוב מדבר ת"ל [2]לא תסגיר עבד אל אדוניו אשר ינצל אליך מעם אדוניו מאי תקנתו [ג]עמך ישב בקרבך וגו' וקשיא ליה לר' יאשיה האי מעם אדוניו [ה]אביו מיבעי ליה אלא אמר רבי יאשיה במוכר עבדו לחוצה לארץ הכתוב מדבר וקשיא ליה לרבי אחי ברבי יאשיה האי אשר ינצל אליך אשר ינצל מעמך מיבעי ליה אלא אמר רבי אחי בר' יאשיה [ו]בעבד שברח מחו"ל לארץ הכתוב מדבר תניא אידך [ז]לא תסגיר עבד אל אדוניו רבי אומר בלוקח עבד ע"מ לשחררו הכתוב מדבר היכי דמי אמר רב נחמן בר יצחק דכתב ליה הכי לכשאקחך הרי עצמך קנוי לך מעכשיו רב חסדא ערק ליה עבדא לבי כותאי שלח להו הדרוה ניהלי שלחו ליה לא תסגיר עבד אל אדוניו [ח](שלח להו [3]וכן תעשה לחמורו וכן תעשה לשמלתו וכן תעשה לכל אבידת אחיך שלחו ליה והכתיב לא תסגיר עבד אל אדוניו) שלח להו ההוא בעבד שברח מחו"ל לארץ וכדרבי אחי ברבי יאשיה * ומאי שנא דשלח להו כדר' אחי בר' יאשיה משום דמשמע להו קראי אביי אירכס ליה חמרא בי כותאי שלח להו שדרוה לי שלחו ליה שלח סימנא שלח להו דחיוורא כריסיה שלחו ליה אי לאו [ח]דנחמני את לא הוה משדרנא ליה ניהלך אטו כולי חמרי לאו כריסייהו חיוורין נינהו: **מתני'** [טו]אין פודין את השבויין יתר על כדי דמיהן מפני תיקון העולם [י]ואין מבריחין את השבויין מפני תיקון העולם רשב"ג אומר [י]מפני תקנת השבויין: **גמ'** איבעיא להו האי מפני תיקון העולם משום דוחקא דצבורא הוא או דילמא משום [י]דלא לגרבו ולייתו טפי ת"ש דלוי בר דרגא פרקא לברתיה בתליסר אלפי דינרי זהב אמר אביי ומאן לימא לן דברצון חכמים עבד דילמא שלא ברצון חכמים עבד: ואין מבריחין את השבויין [ח]מפני תיקון העולם רשב"ג אומר מפני תקנת שבויין: מאי בינייהו איכא בינייהו דליכא אלא חד: בנתיה דרב נחמן בחשן קדרא בידייהו קשיא ליה לרב עיליש כתיב [4]אדם אחד מאלף מצאתי ואשה בכל אלה לא מצאתי הא איכא בנתיה דרב נחמן גרמא להו מילתא ואשתביין ואישתבאי איהו נמי בהדייהו יומא חד הוה יתיב גביה ההוא גברא דהוה ידע בלישנא דציפורי * אתא עורבא וקא קרי ליה אמר ליה מאי קאמר אמר ליה עיליש ברח עיליש ברח אמר עורבא שיקרא הוא ולא סמיכנא עליה אדהכי אתא יונה וקא קריא אמר ליה מאי קאמרה א"ל עיליש ברח עיליש ברח אמר [כ]כנסת ישראל כיונה מתילא ש"מ מתרחיש לי ניסא אמר איזיל אחזי בנתיה דרב נחמן אי קיימן בהימנותייהו אהדרינהו אמר נשי כל מילי דאית להו סדרן להדדי בבית הכסא שמעינהו דקאמרן עדי גוברין ונהרדעי גוברין לימא להו לשבוייהו דלירחקינהו מהכא דלא ליתו אינשין ולישמעי וליפרקינן קם ערק אתא איהו וההוא גברא לדידיה איתרחיש ליה ניסא עבר במברא וההוא גברא אשכחוה וקטלוה כי הדרן ואתן אמר הוו קא בחשן קידרא בכשפים: **מתני'** [מ]ואין לוקחין ספרים תפילין ומזוזות מן העובדי כוכבים יותר על כדי דמיהן מפני

ורב ענן. דלא ידע בהי מנייהו אמר ברייתא דלעיל לא הוה שמיע ליה דלפשוט מינה: **ואי מדשמואל.** וא"ת לפשוט מדשמואל דאמר אינה מכורה כל עיקר אלמא כיון דלאו מכר הוא מעות חוזרין: **ממאי דאינה מכורה ומעות חוזרין דילמא אינה מכורה.** לענין דפרישית לעיל ומעות מתנה: **רב אמר מעות.** של קידושין חוזרין דאדם יודע שאין קידושין תופסין באחותו וגמר ונתן לשם פקדון: **מאי חזית.** במכילת העבד דקנסת ללוקח: **חורא.** חור הכותל שהעכבר נכנס לתוכו וניצול מפני רודפיו: **חורא מנא ליה.** הגניבה: **היכא דאיכא איסורא.** והנה העבד ביד הלוקח: **אבתריה.** להשיבו בחזקה: ה"ג **מפקענא ליה מינך מדרבי אחי ברבי יאשיה: לא ישבו בארצך.** בשבעה אומות כתיב: **אל אדוניו.** אל תוציאוהו מביניכם להשיבו לעבודת כוכבים שלו: הכי גרסינן **וקשיא ליה לרבי יאשיה: במוכר עבדו לחוצה לארץ.** כאן הזהיר הכתוב לבית דין שאם מכרו לא יסגירנו ללוקח אלא יצא לחירות: הכי גרסינן **קשיא ליה לרבי אחי ברבי יאשיה: מעמך מיבעי ליה.** אשר יתפרש מעמך מן ארץ ישראל להוציאו לחו"ל כמו אשר הציל אלהים מאבינו (בראשית לא): **שברח מחו"ל לארץ.** דהיינו אשר ינצל אליך לארץ: **ע"מ לשחררו.** והזהיר הכתוב לבית דין שיכפוהו שלא להשתעבד בו: **הרי עצמך קנוי לך מעכשיו.** לכשאקחך וכי זכין ליה הו"ל משוחרר למפרע. ומהכא אמרי' ביבמות (דף צג:) דרבי כרבי מאיר סבירא ליה דאמר אדם מקנה דבר שלא בא לעולם: **לבי כותאי.** חו"ל היא ורב חסדא נמי בבבל הוה: **שלח להו כן תעשה לכל אבידת אחיך: דמשמע להו קראי.** פשטיה דקרא הכי משמע להו טפי והן אינן שומעין לדברי חכמים להכי לא שלח להו כרבי: **דנחמני את.** כלומר מכירין אנו בך שחסיד אתה ולא תשקר: **מתני' מפני תקנת שבויין.** בגמ' מפרש לה: **גמ' מפני דוחקא דציבורא הוא.** אין לנו לדחוק הצבור ולהביאו לידי עניות בשביל אלו: **או דילמא.** דלא ימסרו עובדי כוכבים נפשייהו וליגרבו ולייתו טפי מפני שמוכרין אותן ביוקר. ונפקא מינה אם יש לו אב עשיר או קרוב שרוצה לפדותו בדמים הרבה ולא יפילהו על הצבור: **בתליסר אלפי דינרי.** אלמא משום דוחקא לציבורא הוא: **דליכא אלא חד.** שבוי ת"ק חייש לתיקון העולם כולו שמא יקפצו על השבויים העתידים לבא ויתנום בשלשלאות ובקולרים ורבי שמעון לא חייש אלא אם כן יש שבויין אחרים עמו שמא יקפצו השבאין לייסרן ביסורין: **בחשן קידרא בידייהו.** מגיסות הקדרה בידיהן כשהיא רותחת והרואה סבור שאין האור שולטת בהן שצדקניות הן: **אחד מאלף מצאתי.** שהוא צדיק: **אמר ליה.** רב עיליש להוא גברא: **מאי קאמר.** ההוא עורבא: **כיונה מתילא.** כיונה נמשלה דכתיב יונתי תמתי (שיר השירים ה): **סדרן להדדי.** יועצות יחד בבית הכסא: **עדי גוברין.** אלו השבאין בעליהו הן: **ונהרדעי גוברין.** ישראלים אנשינו שבנהרדעא בעלינו היו. כלומר כשם שהם היו בעלינו כך אלו בעלינו אין אנו צריכין עוד להם: **עדי.** אלו כמו עלה אמרה וזאת אומרת (פסחים דף נג:): **לירחקינהו מהכא.** שירחיקוהו מכאן: **איהו וההוא גברא.** רב עיליש ואותו האיש המבין בלשון העופות: **עבר מברא.** מעבר המים ולא יכלו להשיגו עוד:

מתני'

מידי דהוה אמקדש אחותו. ולפי האמת יש לחלק דלא שייך התם למימר אדם יודע כמו במקדש אחותו דהא רב קאמר דמכורה ויוצאה: **דלא ליגרבו ולייתו.** * והא דתניא בפ' נערה (כתובות נב.) נשבית והיו מבקשין ממנה עד עשרה בדמיה פעם ראשון פודה שאני אשתו דהויא כגופו יותר מכתו דהכא ועל עצמו לא תיקנו שלא יתן כל אשר לו בעד נפשו ור' יהושע בן חנניא דפרקיה לההוא תינוק בממון הרבה בהניזקין (לקמן דף נח.) לפי שהיה מופלג בחכמה אי נמי בשעת חורבן הבית לא שייך דלא ליגרבו:

אמרי

מסורת הש"ס

א) [שבת יט: וש"נ], ב) בבא מציעא טו: ערכין ל. קדושין מו:, ג) [ערכין ל. קדושין ט: ע"ש היטב], ד) [עי' תוס' כתובות קי: ד"ה ה"ג], ה) פ"א אלהיו [וכן איתא בילקוט], ו) יבמות לג: קדושין סג., ז) פ"א ל"ג, ח) [הטעם דנקרא אביי נחמני עי' ברש"י לעיל לד: ד"ה והלכתא], ט) [כתובות נב: ע"ש], י) [תוספתא פ"ג], כ) [ברכות נג: שבת מט. קל. סנהדרין לה.], ל) [ועי' תוס' לקמן נח. ד"ה כל ממון].

גליון הש"ס

גמ' ורב ענן ברייתא לא שמיע ליה. עיין ערכין דף יט ע"ב: שם ומ"ש דשלח. קשה לי הא י"ל דס"ל כפי ההלכה דאין אדם מקנה דבר שלא בא לעולם וא"א לפרש הקרא כמדרש רבי: שם אתא עורבא וקא קרי. בערוך ערך אל מ' הביא מפוגילא זו דרב עילש ידע שיחת העופות וכבר הביאו בספר הדורות דכאן משמע כהיסוף: תוד"ה דלא ליגרבו וכו'. עיין במלחמות פ"ג דברכות באריכות דנשים בבהמ"ז דאורייתא:

מוסף רש"י

ורב ענן. דהוה מספקא ליה בהי הדרי ובהי לא הדרי, **ברייתא לא שמיע ליה.** הך ברייתא דלעיל גבי שחרור לא הוה שמיעא ליה, **ואי מדשמואל.** ומהא דאמר שמואל אינה מכורה, לא הוה מצי למשמע מידי, דממאי דאינה מכורה ומעות חוזרין דלמא מעות שנתן לוקח למוכר מתנה הן ביד מוכר, ואיכא בין לרב לשמואל הך דפרישית לעיל (ערכין ל.). **רב אמר מעות חוזרין.** הקדושין חוזרין לו (ב"מ טו:) דאדם יודע שאין קדושין תופסין באחותו וגמר ונתן לשם פקדון, ולשמואל גמר ונתן לשם מתנה (ערכין ל.). **מאי חזית דקנסינן ללוקח.** גבי מוכר עבדו בחוצה לארץ דאמרינן לא הדרי וכיני ויוצא עבד לחירות ומפסיד לוקח, **נקנסיה למוכר.** שיהו מעות חוזרין ויוצאו מוכר לחירות (שם). **לאו עכברא גנב אלא חורא גנב.** עכבר הגונב ומניח בחור, אם לא היה לו חור להניח בו לא היה גונב, הלכך חורא קא גניב ליה, ה"נ אם לא היה מוצא לוקח לא היה מוכרו (שם). **חורא מנא ליה.** החור מאין לו הגניבה (שם). **היכא דאיכא איסורא.** דהיינו לוקח שהעבד אצלו (שם). **לא תסגיר עבד אל אדוניו.** אזהרה לב"ד שלא יסגירוהו לבעליו להשתעבד בו (קדושין סג.). **בלוקח עבד ע"מ לשחררו.** ומוזהר שלא להשתעבד בו (יבמות צג:) דאי בשחררו ונא להשתעבד בו לא קרי ליה קרא עבד (קדושין סג.). **דנחמני את.** נראה בעיני דעל שם שרבה בר נחמני גידל אביי בביתו ולמדו תורה שהיה יתום, הטילו את שם אביו נחמני, ורבה סתם הוא רבה בר נחמני (לעיל לד:). **אין פודין כו' מפני תיקון העולם.** שלא ירגילו להפלות על דמיהן (כתובות נב.).

עין משפט
נר מצוה

קלב א מיי' פ"ו מהל' זכייה ומתנה הל' כ טוש"ע אה"ע סימן נ סעיף א ב:

קלג ב מיי' פ"ח מהל' עבדים הלכה ו:

קלד ג מיי' פ"י מהל' עבודת כוכבים הל' ו סמג לאוין מו מט:

קלה ד מיי' פ"ח מהל' עבדים הלכה [י] יא סמג עשין פו טור ש"ע י"ד סימן רסו סעיף פה:

קלו ה מיי' פ"ח מהל' מתנות עניים הל' יב סמג עשין קסב טור ש"ע י"ד סימן רנב סעיף ד:

קלז ו מיי' שם טוש"ע שם סעיף ה:

קלח ז מיי' וסמג שם טוש"ע שם סעי"ד:

קלט ח טוש"ע שם סעיף ה:

קמ ט מיי' פ"א מהל' תפילין הל' יג סמג עשין כב טוש"ע י"ד סי' רפא סעיף א וטוש"ע א"ח סי' לט סעיף ז:

◆

תורה אור השלם

1. לֹא יֵשְׁבוּ בְּאַרְצְךָ פֶּן יַחֲטִיאוּ אֹתְךָ לִי כִּי תַעֲבֹד אֶת אֱלֹהֵיהֶם כִּי יִהְיֶה לְךָ לְמוֹקֵשׁ: שמות כג לג
2. לֹא תַסְגִּיר עֶבֶד אֶל אֲדֹנָיו אֲשֶׁר יִנָּצֵל אֵלֶיךָ מֵעִם אֲדֹנָיו: עִמְּךָ יֵשֵׁב בְּקִרְבְּךָ בַּמָּקוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר בְּאַחַד שְׁעָרֶיךָ בַּטּוֹב לוֹ לֹא תּוֹנֶנּוּ: דברים כג טז-יז
3. וְכֵן תַּעֲשֶׂה לַחֲמֹרוֹ וְכֵן תַּעֲשֶׂה לְשִׂמְלָתוֹ וְכֵן תַּעֲשֶׂה לְכָל אֲבֵדַת אָחִיךָ אֲשֶׁר תֹּאבַד מִמֶּנּוּ וּמְצָאתָהּ לֹא תוּכַל לְהִתְעַלֵּם: דברים כב ג
4. אֲשֶׁר עוֹד בִּקְשָׁה נַפְשִׁי וְלֹא מָצָאתִי אָדָם אֶחָד מֵאֶלֶף מָצָאתִי וְאִשָּׁה בְכָל אֵלֶּה לֹא מָצָאתִי: קהלת ז כח

◆

תוספות רי"ד

א"ל אביי לרב יוסף מאי חזית דקנסית ליה ללוקח להפסיד דמיו ליקנסיה למוכר שיחזיר לו מעיקרו א"ל מסתברא היכא דאיכא איסורא התם קנסי' א"ר אבהו שנה לי ר' יוחנן עבד שיצא אחר רבו לסוריא ומכרו שם יצא לחירות פי' דהכי אמרן בפ"ק המוכר עבדו בסוריא כמוכר בחו"ל וסוריא נקרא ארם צובה דמשק ודמשק בכלל והתני ר' חייא אבד את זכותו מפני שהיה לו שלא לצאת לא קשיא כאן שדעת רבו לחזור פי' לא אבד את זכותו וכאן שאין דעת רבו לחזור איבד זכותו: ההוא עבדא דערק מחו"ל לארץ אתא מריה ואשכחיה אתא לקמיה דר' אמי א"ל ליכתוב לך שטרא אדמיה וכתוב ליה גיטא דחירותא ואי לא מפקענא ליה מינך מדר' אחי בר' יאשיה דאמר לא תסגיר עבד אל אדוניו בעבד שברח מחו"ל הכתוב מדבר ואי קשה ליפקעיה לגמרי כר' אחי ואמאי כתיב ליה שטר אדמיה משום דמצי אמר ליה רביה אנא דדיירנא הכא בא"י ומישתעבדת לי אי נמי מצי אמר ליה מזביננא לך לאחריני דקיימי הכא מ"ה עבד ניחא ליה בהכי לכתוב ליה שטרא אדמיה וליפוק לחירותא לגמרי: אין פודים את השבויים וכו' מפני תיקון העולם. פי' כדי שלא יתנו לבם לתופשם וגם מפני טורח הצבור ואין מבריחין את השבויים מפני תיקון העולם פי' שלא ישימו האחרים בכבלי ברזל אם יתפשום היום [או] למחר רבי שמעון בן גמליאל אומר מפני תיקון השבויים מאי בינייהו איכא בינייהו דליכא אלא חד לרבי שמעון בן גמליאל דאמר מפני תיקון השבויים טעמא דאיכא שבויים אחריני דאיכא למיחש שמא ישימו אותם בכבלי ברזל אבל היכא דליכא אלא חד מותר להבריחו ות"ק חייש לשבויים דעלמא לפיכך אין מבריחין וכו': אין לוקחין ספרים וכו'